

MŰVELŐDÉSPOLITIKA

Venczel József: Erdélyi kultúrproblémák 1935/5.

Venczel József: Művelődéspolitikai terv 1939/1.

Márton Áron: Népinevelésünk feladatai 1937/3.

Teleki Ádám: Az elhanyagolt népkönyvtárügy 1938/4.

Szabó T. Attila: Az erdélyi tudománypolitika kérdéséhez 1940/2.

Tinódi Gábor: A dél-erdélyi magyarság szellemi élete 1944/2.

Juhász István: Dél-erdélyi iskoláink és a románság 1943/11.

Erdélyi kultúrproblémák

1. A hetvenötéves Erdélyi Múzeum-Egyesület

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület hetvenötéves fennállását ünnepelte a közelmúltban. Csendes, szűk körre szorított, ünneptelen ünnep volt. A „társadalom” távolmaradt, – ki tudja, miért? – az Egyesület „egyszerű családi körben” emlékezett és emlegetett új terveket. Jelenség ez. Erdély egyetlen magyar tudományos szervezete ma látszólag mit sem érdekl az erdélyi magyar közvéleményt. Napi-lapok hallgatnak. Esetleg rövidre fogott megemlékezéssel kötelességüket teljesítettnek vélik. Sehol egy hang, amely elismer vagy bírál. Csak a vezető Múzeum-Egyesületi tagok írnak ide is, oda is Mikóról, az alapítóról, s egy helyt Tavaszy Sándor emel szót a „tudományos feladatok” kérdésében.

E jelenségek füllesztő légkörében – Erdély magyar kultúrproblémáinak összevetésén gondolkozva – természetes, hogy az első szó a Múzeum-Egyesület problémakörébe kapcsolódik. Mert az EME távolról sem felesleges, sőt kultúrpolitikai terveinkben a legfontosabb szerepet vivő, a tudományos élet szervezésében egyedül számottevő intézmény.

Feladatok

Az EME problémakörében első helyen a feladatok kérdése áll. A feladatoké, melyeket a múltban a „nyelv művelésének” s a „nemzet növelésének” szüksége (Aranka), illetve az „értelmesedés előmozdítása”, a haza múltjának megismertetése és a honisme szempontjai (Mikó) határoztak meg. – S talán ma sem tudunk többet s igazabbat mondani. Ugyanis e feladatok – az EME hagyományában, mint irányeszék —: 1. *az értelmesedés előmozdítása*, 2. *a nyelv művelése*, 3. *a történettudományok támogatása és* 4. *a honisme szolgálata* azok, amelyek „a művelődés, tudomány és az ezeken alapuló nemzetiség ügyét kockáztatni vagy éppen elejteni” nem hagyják. Ugyanis az értelmesedés előmozdítása alatt nem gondolunk másra, mint az új nemzedék nevelésére, valamint a tudományok népszerűsítésére, a nyelv művelése viszont bekapcsolódás az annyira szükséges „magyarosan”-mozgalomba, a történettudományok s a honisme végül a hagyomány, a föld és a nép szintéziséhez segítenek, ahhoz az új erdélyi látásmódhoz, amelynek egyetemes magyar megfelelőjét Szekfű fejtegeti híres „nagy magyar-út”-jában.

A feladatok ily megállapítása ma azért szükséges, mert mindinkább nyilvánvaló „nemzeti-történelmi öntudatunk gyöngülése, általános műveltségi színvona-

lunk esése, nyelvünk folytonos romlása, etnikai sajátosságaink málása és etikai minőségünk fokozatos csökkenése”. Ma az EME elé ugyanazok a feladatok torlód-
nak, amelyek a XVIII. század végén s a múlt század első felében kínzó ösztö-
nösséggel dolgoztak mindazokban, akik *Bod* Péter 1760-ban megjelent „Az Isten
vitézkedő anyaszentegyháza” és gróf *Mikó* Imre 1859. nov. 23-án elmondott híres
közgyűlési beszéde között eltelt egy évszázad alatt a szervezett erdélyi magyar tu-
dományosság előfutárai voltak.

A feladatok megvalósítása

A feladatok megvalósítása abban a lemondásban kezdődik, aminek dr. Tavaszy
Sándor adott hangot az ünnepi közgyűlésen: „Mi már nem tűzhetünk magunk elé
akadémia alapítási terveket anélkül, hogy nagyozolási hóbortba ne essünk”. S való-
ban ma „az akadémiai exkluzivitás igényét” hiába dédelgetik, az EME tudományos
munkájának egyetlen szempontja van: „sohasem önmagunkért, hanem a nagy szük-
ségben leledző nemzet-társadalmunkért”. A tudós nemcsak öncélú, kedvtelés in-
dította tudományos munkát folytat, hanem küldeteses szándékkal beáll a tuda-
mányközvetítés szolgálatába, amely egyrészt *famulusnevelést*, másrészt a tudomány
minél szélesebb körű népszerűsítését, *tudományos közvélemény-alakítást* jelent.

A tudományművelés e hivatásgondolata azonban távolról sem akar új „ex-
kluzivitást”. Mert nemcsak a tudományos misszió a feladat, hanem csak elsősorú
feladat; az öncélú tudományművelés is feladat, csak nem az egyetlen és minde-
nekelőtti.

Mit jelent ez a gyakorlatban?

1. Az EME vállalkozik az *értelmiségnevelés* feladataira. Emelkedettebb és tu-
dományos szinten az intelligencia körében megkezdí az építését annak, ami a nép-
nevelés szándéka a nép között. „Nemzetnövelés”, „az értelmesedés előmozdítása”
valósul meg ez úton. Az EME az intelligencia értelmi vezértestülete, tagjai az in-
telligencia legjobbjai.

2. Ennek az új hivatású tudományművelésnek érdekében két célt valósít meg:
a) kiválogatja az új nemzedék legjobbjait s nevelésükről a szakosztályok kebelében
működő *tanulmányi körökön* belül gondoskodik, b) népszerűsítő előadássorozatát
megindítja Erdély minden nagyobb városában ottani tagtársai segítségével s elő-
adássorozatának összeállításában érvényesíti a kultúrpolitika elvét: olyan *egységes
tárgykört* vesz fel, amely a közönség érdeklődésének és az alkalmosságának
megfelel.

Az eszközök bírálata

A feladatok elsorolása után kötelességszerűen fel kell mérnünk az EME ed-
digi munkáját, hogy a tervek valóságos alapját a kínálkozó eszközökben megta-
láljuk. Ezzel talán utat nyitunk a véleményeknek, melyek alkalmosságuk soha-
sem volt oly nyilvánvaló, mint most, a hetvenöt év határmesgyéjén.

Az EME feladatainak teljesítésében négy szorosan egymásba kapcsolódó esz-
közt használ fel: 1. *népszerűsítő előadások*, 2. *szakülések tartása*, 3. *vándorgyűlések*

rendezése és 4. az Erdélyi Múzeum c. tudományos folyóirat és a vándorgyűlési Em-lékkönyvek kiadása. Mondanivalónk e négy eszöközhöz kapcsolódik.

I. Az EME az impériumváltozás után kisebb-nagyobb zökkenőkkel visszaál-lította szakosztályainak működését. Érdemes áttekintenünk elsősorban az első két, a Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi, Jog- és Társadalomtudományi Szakosztály teljesítményét 1920-tól napjainkig. (A Természettudományi és Orvos-tudományi Szakosztály kérdése kívül esik most tárgyalandó kultúrpolitikai kér-déseinken.)

AZ ELŐADÁS TÁRGYA	Az előadások száma	A népszerűsítő előadások száma	A szak-előadások száma	A vándor-gyűlési előadások száma
Irodalomtörténet, nyelvészet	48	23	15	10
Román-magyar irod. kapcs.	4	1	2	1
Történettudomány	74	53	3	18
Néprajz	2	1	–	1
Bölcsészet	15	7	5	3
Neveléstudomány	15	5	4	6
Jog- és társadalomtudomány	22	10	–	12

1. Az általános értelemben vett tudományos közvéleményalakítás szempontjából a Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztály előadásai érdekes tanul-ságot rejtenek magukba. Éspedig: *a*) a történeti tárgyú népszerűsítő előadások a legutóbbi időig, 1931-ig, a kultúrpolitikai alapelv követelményeit teljes mértékben szolgálják (művészettörténet 6, a régi Erdély 8, Erdély középkora 10, Erdély és az erdélyi magyar egyházak 6, történelmi evolúció 7 és Erdély története a tatárjárás után 8 előadásban); *b*) a szakosztály általános jellegű népszerűsítő előadás-sorozata 1927 —29-ben ugyancsak a közérdek vonalában áll (pl. a közszellem prob-lémája); *c*) újabban azonban szétesnek a népszerűsítő előadás-sorozatok; *d*) jel-lemező továbbá, hogy a szakosztály szakulésein az irodalomtörténeti tárgyak mellett a más öt szaktárgycsoport alig jut szóhoz; *e*) végül megállapíthatjuk, hogy erdélyi tudományosságunk szellemtudományi része az irodalomtörténetre és a bölcséletre látszik zsugorodni, amit az Erdélyi Múzeum is igazol.

2. A céltudatos kisebbségtársadalmi közvélemény-alakítás szempontjából azon-ban sajnálatosan kell nélkülöznünk mindmáig a Jog- és Társadalomtudományi Szakosztály eredményeket is felmutató működését. Tizenhat év után csodálkozás-sal állapíthatjuk meg, hogy dr. Balogh Arthur és dr. Tusa Gábor jogtudományi, dr. Sulyok István társadalomtudományi és dr. Oberding József György közgazda-ságtani munkásságán kívül csak 1932-ben említhetjük néhány helybeli ügyvéd köz-reműködését.

3. A honisme etnológiai és etnográfiai részének teljes elhanyagolását állapít-hatjuk meg (!).

4. Végül a bölcsélet és a neveléstudomány területén csak 2–2 tudós nevével találkozzunk; a román-magyar kultúrközvetítés feladatának csak egyetlen munkálója akadt (!).

II. A *vándorgyűlésekkel* kapcsolatosan szóba hozzuk ismét s népszerűsítő előadásoknak nemcsak a központban, hanem más városokban való megindítását is, – az illető város tudományművelő intelligenciájának bevonásával az ottani EME-tagok vezetése alatt. A vándorgyűlés így a *szórványmunka* ünnepe. Az értelmiség-nevelésnek állandó és közeli eszközökre van szüksége. A vándorgyűlés csak eszméltet és nem nevel.

III. Az *Erdélyi Múzeum*-mal kapcsolatosan elsősorban az Új folyam (I – IV. évf.) cikkeinek tárgyköri eloszlása érdekes:

T Á R G Y K Ö R	Cikkek száma	Szakosztályi előadás	Önálló értekezés	Nem erdélyi szerző
Irodalomtörténet	17	10	7	4
Román-magyar irod. kapcs.	2	2	–	–
Történettudomány	26	1	25	13
Néprajz	5	–	5	1
Bölcészettudomány	4	3	1	–
Neveléstudomány	4	2	2	–
Jog- és társadalomtudomány	8	2	6	–

A fenti áttekintés sajátos jelenségekre mutat rá: 1. a cikkek közel egyharmada, több mint 39 ív terjedelemben a történettudomány körébe esik, azonban az erdélyi tudósok írásai, három kivételével, csak egyháztörténelemmel foglalkoznak s így a nemzeti, művelődés- és művészettörténeti cikkek majdnem mind magyarországi és más külföldi magyar tudósok tollából valók; 2. a történelmi cikkek közül nemzeti történettel mindössze csak három foglalkozik; 3. a történettudományi cikkek közül csak egy szakosztályi közlemény, az irodalomtörténetiek javarésze azonban ebbe a kategóriába esik; 4. jellegzetes a néprajz, bölcsélet, neveléstudomány és jogtudomány háttérben maradása, átlag 5 – 6 ívnyi terjedelemben; 5. a román-magyar kultúrközvetítés munkálása két cikkre és két és fél ív terjedelemben szűkül; 6. végül külön megemlítjük, hogy a folyóirat mellékleteként a Természettudományi és Orvostudományi Szakosztály közleményei mintegy 18 ív terjedelemben jelentek meg, s a természettudományi közleményeket a geológia túlsúlya jellemzi.

Kíváncsi

1. *Szilágyi Sándor* bölcs megállapítását idézzük 1859-ből: „A magyarországi tudományos akadémia fölöslegessé tette az erdélyit, mint ilyent. A magyar nemzet ébredése által s különösen mióta Pesten egy nagy és nemzeti tudományos központ támadt, az erdélyi irodalom is provinciálissá lett. Ennek csak a fejedelmek korában volt teljes és határozott értelme: midőn a nemzeti törekvéseknek e kis hazában volt köz- és súlypontja... Erdélynek főleg *történeti s honisméje* a két pont, melyben saját működésére van szorítva. Mindkettőt felderíteni, megismertetni van hivatva,

s ennek korlátai közé kell szorítkoznia azon intézetnek, mely korábban a tudós társaságok útján volt felállítandó.” (Budapesti Szemle, 7. k.: Sz. S.: Az Erdélyi Múzeum előzményei, 341 – 2. 1.) – Ha ehhez hozzávesszük a Mikó sürgette „*értelmesedés*”, *értelmiségnevelés előmozdítását*, valamint az erdélyi hagyományokkal bőven rendelkező *nyelvtisztítási „magyarosan”-mozgalom* hathatós támogatását, készen áll az EME szellemtudományokkal foglalkozó két szakosztályának kultúrprogramja. Gyakorlatilag

a) megfontolandó a jelenség, hogy az EME Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztálya mindinkább az irodalomtörténet területére tolódik s ma holnap erdélyi tudós tollából nem olvasunk történeti (legfeljebb egyháztörténeti) tanulmányt s a bölcsészet és a neveléstudomány kérdésében hasonlóképp új munkatársak bekapcsolása vagy kinevezése a legelső feladat;

b) a honime számunkra elsősorban az etnográfia szolgálatát jelenti s ennek érdekében a költségvetés is igénybe vehető;

c) a román és magyar kultúrintézkedés problémája külön tanulmányi kör feladata, hol román szakos, magyar tanárjelöltjeink hasznos tudományos munkát folytathatnak;

d) a Jog- és Társadalomtudományi Szakosztály foglalkozási köre önként adódik a „kisebbség” társadalmi és jogi alkatának tüzetes vizsgálatában s az ebből folyó gazdaságpolitikai elvek megfogalmazásában (az eddigi 22 előadás és 8 folyóiratcikk távolról sem oldotta meg a problémát);

e) végül az Erdélyi Múzeum feloldandó a hivatalos közlöny néha terhes megkötöttsége alól. Legyen az EME kiadásában megjelenő kritikai tudományos szemle, mely helyet ad a legjobb szakosztályi előadásnak is, de elsőrendű célját nem ebben, hanem az említett célok szolgálatában látja.

2. Utolsó pontként megismételjük két indítványunkat: a) *alakítson az EME szakosztályai kebelében tanulmányi köröket az új nemzedék tudományos érdeklődésének felkeltésére, kielégítésére és irányítására*; b) *népszerűsítő előadásait terjessze ki Erdély más magyar városaira is*.

2. Hiány és teendő

A hetvenötéves EME munkásságának analízisekor az erdélyi magyar tudományosság feladatai után kutattunk. S láttuk, hogy az EME tudományos eszközeivel (népszerűsítő előadások, szakülések, vándorgyűlések, Erdélyi Múzeum, vándorgyűlési Emlékkönyvek) kisebb-nagyobb eredménnyel megkísérelte a nyelvmités és a történettudományok támogatásában adódó két feladatkör teljesítését, azonban az értelmesedés előmozdításában: az értelmiségnevelésben s a honime, főleg az erdélyi magyar nép- és társadalomrajz szolgálatában el kell marasztalnunk. Az új nemzedék irányítására s az említett két, sajátosan erdélyi ismeretkör tágitására ugyanis az EME hivatott szakosztályai nem sokat gondoltak. Tehetséges fiataljaink éppen ezért tudományos irányítás nélkül érzéketlenül haladtak el a problémák mellett. A nép- és társadalomrajz tudományos munkaterületén pedig 16 kisebbségben töltött esztendő alatt egy-egy részletkérdést magába ölelő (esetleg tudományos) kikezdésen kívül csak műkedvelő s jelszavas lelkesedéssel ha találkoztunk.

Könyvtárak és könyvtár

Az értelmiségnevelés feladatának megvalósításában az EME szakosztályaival kapcsolatosan említett tanulmányi körök mellett a legnyilvánvalóbb és legközvetlenebb szerep a könyvtáraké, jobban mondva a *könyvtáré*. A könyvtár ugyanis a maga összegyűjtött és szakszerűen rendezett könyv- és folyóiratanyagával pótolni képes a tudományművelésünkben fennálló s tudósaink egyoldalúságából folyó hiányokat. Így értelmiségnevelésünk el sem képzelhető nélküle. Az alapkérdésekben adódó feladatokat vállal a könyvtár, amit más nevelőeszköz csak másodrangú és dilettáns módon tud biztosítani.

És mégis – erdélyi magyar műveltségpolitikánknak eddig alig jutott eszébe ez a kérdés. Voltak ugyan tudós ifjúságvezetőink, kiknek gondja kiterjedt az értelmiségnevelés sok szempontjára, azonban a közösség távolról sem értette meg a könyv- és folyóiratgyűjtés s a dolgozótermek megnyitásának nagy jelentőségét.

Ma Erdélyben a liceumi és kollégiumi értékes és gazdag könyvanyagot tartalmazó könyvtárak mellett az EME, a Lyceum, a helybeli református és unitárius kollégiumok, a Batthyaneum, a Székely Nemzeti Múzeum könyvtára és a Teleki téka a legjelentősebbek. Számottevő intézmények ezek. Velük kapcsolatosan azonban kultúrpolitikai körültekintésünk a hiányosságok egész sorát állapíthatja meg. A legjelentősebb ezek között, hogy szétszórt, nagyobb részében át sem tekinthető könyvállománnyal állunk szembe, könyvtárakkal, melyeknek vezetői soha nem jöttek még össze, hogy egységes könyvtárpolitikájukat megbeszéljék. A kíváncsi ebből adódik, éspedig: elérhetetlennek látván tudományos életünk központjában erdélyi magyar könyvtáraink anyagából egy egységes, szakszerűen rendezett s a tudományos munkára alkalmas könyvtár felállítását, műveltségpolitikai szükségként szögezzük le, hogy

1. az egyetemi városban olyan szakkönyvtár állíttassék fel a magyar társadalmi erők igénybevételével, mely elsősorban a magyar szellemtudomány, másodsorban a magyar természet- és orvostudomány új és legújabb irodalmát a lehető legteljesebb módon tartalmazza (az EME tanulmányi körei e könyvtárhoz kapcsolódnak);

2. addig is az egyetemi város magyar könyvtárai az új beszerzést közösen megbeszél s jól megfontolt szempontok alapján végezzék – egymást kiegészítő, támogató céllal.

Az erdélyi magyarság néprajza

„Nemzeti önismeretünket szolgáló tudománynak számít” – olvassuk a magyar néprajzról a nemrég megjelent „*A magyarság néprajza*” ajánlásában. S ha emellett megfontoljuk, hogy a néprajz a honisme nálunk felkínálkozó legközelebbi munkaterülete, akkor önváddal kell elmarasztalnunk az EME-től az Erdélyi Fialalokig minden, e feladat vállalására kötelezett vagy jelentkezett intézményt, társaságot és baráti kört, sőt egyeseket, sajátmagunkat is –, hogy – a „Falu-monográfiák” lassan érő tervén kívül még mindig csak szándék, csak kedvtelés az erdélyi magyarság néprajza és még mindig nem külön, tervszerű tudományos munka. Éppen ezért

1. az EME Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztálya a tudományművelő tanulmányi csoportok közül első helyen a néprajzi csoportot hozza

össze, költségvetésében gondoljon a néprajzi adatgyűjtés elősegítésére, az Erdélyi Múzeum pedig a munkatársak kinevelése után negyedévenként legalább másfél ív terjedelemben támogassa az erdélyi magyar néprajz szolgálatát; így

2. a székelyföldi, kalotaszegi és más vidéki múzeumi törekvések az EME céltudatos munkájában megtalálják az összefogást s a tudományos irányítás biztosítását;

3. a fiatalság „falumunkájá”-ra ezeknek az intézményeknek keretében hozzájuthat az anyagi és tudományos támogatás lehetőségéhez.

Erdélyi magyar társadalomkutatás

A néprajz maga is tulajdonképpen társadalomkutatás. Azonban csak részletkérdésekre szorítkozik. – Társadalomanalízis, szociográfia külön is nagy hiányossága erdélyi magyar tudományosságunknak. Az önismeret hiányát jelenti ez. Számokban, adatokban, grafikonokban nem láthatjuk a magunk életét; a fejlődést, melynek iránya ezer tényezőtől befolyásolt. Nem érezzük sajátos helyzetünkben folyó külön kötelességeinket, mert csak felszínen mozoghat szociológiánk – szociográfia, társadalomanalízis hiányában.

Az *Erdélyi Magyar Évkönyv* I. évfolyama céltudatos munkát kezdeményezett e területen: kisebbségi magyar statisztikát, az erdélyi magyar társadalomkutatás e legfontosabb résztudományát kívánta egységbe hozni. Második évfolyama azonban nem jelent meg. S a hiányok folytán felületes, zsurnaliszta riportok kormányozzák ma Erdély magyar társadalmát. Pedig jól tudjuk, hol és mi volna a teendő.

3. Az erdélyi magyar betű

A kultúrproblémák, melyek a körültekintő szemmel figyelő erdélyi magyar előtt rögtön szembeötlők, végeredményben nemcsak intézmények s társaságok, hanem intelligenciánk egész közösségének a felelősségét terhelik. Az EME sokban elmarasztható, de kérte-e, akarta-e valaki e hiányok pótlását? Nincs könyvtárpolitikánk, a néprajzot tudományos alapon alig művelik, hiányzik az erdélyi magyar szociográfia s vajon fáj ez valakinek a perifériákon? Komoly és meggondolkoztató megfordítása ez a problémának: van-e közvélemény, mely figyel és szavát hallatja s önérdekében kívánalmakat állít a közösség érdekeinek védelmében? De vannak-e egyáltalán felelősségteljes vállalkozók, kik őszinte becsületességgel vállalják a legfontosabb közvélemény-teremtő-alakító-irányító társadalmi tevékenység feladatait?

Folyóiratszemle

A gondolatok közvetítésének, a közvélemény-alakításnak, az irányításnak legközvetlenebb eszköze: a folyóirat. A folyóirat, mely a könyv s a napilap között: az egyiknek terjedelmes nehézsége s a másiknak fürge kapkodása nélkül, alapos és mégsem rideg, könnyed, de azért nem felületes modorban s kisebb-nagyobb időközökben elviszi az olvasóhoz az új gondolatok összefoglalását, ami a közvé-

leményt érdeklí és alakítja, ami irányulás és irányítás egyazon formában. Nemzedékeknek gondolkozása, irányok és jelszavak élete s uralma, irodalmi és művészeti ízlés és vélemény, tudományos gondolkodás, műveltségbeli előhaladás vagy visszaesés, eszmék és eszközök ismerete, mind a folyóirattól függ elsősorban. A könyv nagyon sokszor másodsorba szorul, kiváltságosok kiváltsága lesz. Főleg, ha a folyóirat hivatás- és céltudattal, megfelelő képzettséggel s komoly elmélyüléssel készül.

A folyóirat e közvélemény-teremtő alakító-irányító tevékenységének gyakorlati konzekvenciáit újszerű folyóiratszeglében adjuk. Folyóiratszeglénk célja: megnézni és megvizsgálni, hogy erdélyi magyar folyóirataink céltudatosak-e s ha igen, megvalósítják-e a számukra kijelölt s nyilván vállalt feladatokat.

Hármas felosztásban tárgyaljuk a jelentősebb folyóiratokat:

I. SZEMLÉK

1. erdélyi életszeglélet

2. tudományos szeglélet

3. irodalom- és művészetszeglélet

Erdélyi Múzeum

Erdélyi Magyar Szeglme?

Erdélyi Tudósító
Keresztény Magvető
Kialtó Szó / Az Út
Korunk

Erdélyi Helikon
Pászortútz

II. ÉRDEKVÉDELMI LAPOK

1. kisebbségi érdekvédelem

2. műveltségvédelem

Magyar Kisebbség

Erdélyi Iskola
? ?

3. egészségvédelem

Magyar
Népegészségügyi
Szeglme

4. gazdaságvédelem

? ?
Mezőgazdasági
Szeglme
? ?

III. MOZGALMI KÖZLÖNYÖK

1. nemzedékek irányítása

a) középiskolások

b) földműves és iparos ifjúság

c) főiskolások

Ifjú Erdély
Jóbarát
Kévekötés

Kévekötés
Református Ifjúság
? ?

Erdélyi Fialatok
(?)

2. mozgalmak irányítása

Majdnem minden mozgalomnak megvan a maga közlönye (Erdély, Erdélyi Gazda, Szövetkezeti Értesítő, Szövetkezés, A Nap, Református Család, Harangszó stb., stb.)

I. Szemlék. Az első részben azokat a folyóiratokat fogtuk össze, amelyek erdélyi magyarságunk gondolkodás- és ízlésvilágának szolgálatában állnak.

1. A központban a z é l e t s z e m l é l e t kérdése áll s ennek megfelelően a szintetizáló központi szemle: az *Erdélyi Magyar Szemle*, felszínre vetődő összes kérdéseink összevetését megalkotó folyóirat problémája. – Miért volna szükséges ez? Mert *a)* vannak problémaköreink, főleg a közvélemény-alakítás annyi terhes problémája, amelyek felfejtésére nem vállalkozhatik sem a csak tudományos szemle, sem a csak irodalmi, sem a csak politikai; *b)* alkalmat kell adni (miként a Szekfű szerkesztésében megjelenő Magyar Szemle) a közéleti kritikára s a véleménynyilvánításra. – Mi jellemzi tehát az annyira szükséges Erdélyi Magyar Szemlét? Független; célja: mindaz, ami a többié együttvéve; a szaklapoktól abban különbözik, hogy érdeklődési köre mindenre kiterjed; kutatja a tudomány, az irodalom, a politika, a művelődés, az egészségvédelem, a gazdasági élet, a nemzedékek és a mozgalmak eredményeit, hogy elismerjen és bíráljon, hogy az értékeket rangsorba állítsa s nyilvántartsa, hogy a selejtest elítélje s küzdjön ellene; lelkiismerete: a közvélemény lelkiismerete; célirányulása: az erdélyi magyar szellemiség (transzilvánizmus) valóságos értelmét megalkotni.

Most e feladatokat az egyházas szellemű szemlék és a radikális jellegű *Korunk* vállalják. A katolikus *Erdélyi Tudósító* s a református *Kiáltó Szó* néha megközelítik a feladatokat.

2. A tudományos szemlélet kérdése az *Erdélyi Múzeum* feladata. Ezt a feladatot a már mondottak alapján a következőkben valósíthatja meg: *a)* közvetítőnek áll be a román és magyar tudományosság, valamint az erdélyi és magyarországi magyar tudományosság közé, *b)* miként a kiadó Múzeum Egylet, úgy a folyóirat is elsősorban a honisme szolgálatába áll, *c)* megszűnik csak közlőny lenni s a *tudományos szemle* hivatását vállalja.

3. Az irodalom és művészetszemlélet eszköze az *Erdélyi Helikon* és a *Pásztortűz*. A különbség a kettő között: *a)* az Erdélyi Helikon az írók fóruma; célja: az irodalmi és művészeti ízlés fejlesztése, elsősorban az írók felé (kritikai fórum); *b)* a Pásztortűz a család irodalmi és művészeti lapja; nem irodalmi fórum, hanem irodalom- és művészetközvetítő; célja: az irodalmi és művészeti ízlés fejlesztése, elsősorban a közönség körében (nevelő fórum). Mai formájában tehát a Pásztortűz nem teljesíti a feladatát. Kár a Helikont utánoznia. Máskülönben a *Hírnökre, Vasárnapra* stb. természetes, hogy kevés, sőt talán mi szükség sem lenne.

II. Érdekvédelmi lapok. Másodsorban azok a folyóiratok érdekelnek, amelyek különleges államjogi, művelődéspolitikai, társadalmi és gazdasági helyzetünk leglényegesebb kérdéseivel foglalkoznak.

1. Első helyen a k i s e b b s é g i é r d e k v é d e l e m problémája áll. Az ezt szolgáló *Magyar Kisebbséggel* kapcsolatosan el kell mondanunk, hogy nélkülözi a szemle élénkségét: *bel- és külpolitikai figyelő* a közönség felvilágosítása szempontjából épp oly lényeges szerepet vihetne, mint a mostani, csak közéleti és parlamenti dokumentumokra szorító anyagközlés. És még egy: a Magyar Kisebbségtől elvárjuk a *kritikai* hangot befelé is...

2. A műveltségvédelem frontján az *Erdélyi Iskola* az egyetlen, amellyel számolhatunk. Nagyszerűen szerkesztett, magas színvonalú, pedagógiai és népnevelési célokat szolgáló évnegyedes lap. Egyetlen hibája, hogy csak katolikus. Így a református és unitárius papság és tanítótság nem jut hozzá a legjobb gyakorlati se-

gédészközhöz. Gondolkozni lehet azon, hogy miért kellett ennek a folyóiratnak így leszűkítenie a maga hatóerejét.

3. A *Magyar Népegészségügyi Szemle* céltudatosan csinálja az egészségvédelmet.

4. A gazdaságvédelem területén elsősorban a központi, gazdaságpolitikailag irányító lap hiányzik. Ugyan az is igaz, hogy előbb gazdaságpolitikára volna szükség. – Itt és most csak a *Mezőgazdasági Szemlét* említhetjük (az *Erdélyi Iparosok Lapja* újabban nem jelenik meg, a *Kereskedők Lapja* csak magyar nyelvű). Több mozgalmi közlöny (*Erdélyi Gazda*, *Szövetkezeti Értesítő*, *Szövetkezés*) közöl gazdaságpolitikai anyagot is. (A szakmai tanácsadókat most nem tekintjük.)

III. Mozgalmi közlönyök. Harmadsorban a mozgalmi közlönyöket tárgyaljuk, bár ezek szűkre fogott kultúrpolitikai tervünkből most kiesnek. Ugyanis e mozgalmi közlönyök igazi feladatköre a mozgalmakat is magukba ölelő tervek világában lesz nyilvánvalóvá. Mindazonáltal a nemzedékirányító lapokkal kapcsolatosan (a gyermeklapokkal most nem foglalkozunk) két észrevételünket itt is elmondjuk:

1. A földműves és iparos ifjúságot irányító nemzedék-folyóiratok közül hiányzik a katolikus s ez a gyakorlatban igen érezteti hatását.

2. Az *Erdélyi Fiataloknak*, ha szerkesztői az erdélyi magyar lelkiismeret-vizsgálatban szintén részt vesznek, újult erővel és új tervek, főleg a mához igazított konzervatív reformizmus alapján kell vállalniok az értelmiségnevelés nehéz és mindmáig még meg se kezdett munkáját. A *Hitel* nem számítja be magát a tervekbe. Azért jött létre, hogy egy sereg kérdésre rámutasson. Kötelességét talán teljesíti. Munkája végeztével megszűnik. Az Erdélyi Fiataloknak kötelessége tehát, hogy igazodjon az új nemzedék és nemcsak a nemzedék egyeseinek a szükségleteihez. Ha mai formájában képtelen erre, újuljon meg, esetleg – fiatalodjon meg.

Az EME jubileumától a folyóiratok szemléjéig kultúrproblémákat vitattunk. Az anyagot távolról sem merítettük ki. Sőt, minél tovább visszük gondolatainkat, annál több probléma tódul lelkiismeretünk elé... Egyben azonban meggyőződünk: az önismeret igyekezete becsületes munka.

VENCZEL JÓZSEF